

Het opbouwen van de brandstapel duurde langer dan gewoonlijk. Twee hele dagen hadden de mannen eraan gewerkt. Hij moest voor de poorten van de stad staan, aan de zuidkant, op een veld tussen de rivierstromen van de Elbe. Daar in de marslanden lag het dorp waar de heks vandaan kwam.

De beulsknecht snoof en vloekte, omdat de brandbalk geen steun vond in de vochtige, leemachtige aarde. Hij beval zijn hulpje dieper te graven en de paal van boven krachtiger de grond in te slaan, tot deze enigszins recht stond. Ook was het moeilijk geweest om aan de benodigde acht vadems hout te komen. Ze moesten ze van ver met karren hiernaartoe vervoeren, want bossen waren in deze regio schaars, de meeste bomen waren door de mensen al afgehakt bij de wortelstok en gebruikt als brandhout. De laatste winters waren lang geweest, in sommige jaren leek er helemaal geen lente meer te zijn. Het was nu maart en nog steeds ijskoud, al hing er al wel een gevoel van ontwaken in de lucht. En ondanks de omstandigheden wekte dat bij de mannen als vanzelf plezier in het werk op, ze floten zachtjes voor zich uit; zomaar spontaan verzonnen melodietjes. Toen ze genoeg armdikke stammen verzameld hadden, hakten ze de takken eraf en legden die aan de kant. Ze raapten takjes en twijgjes bijeen en vroegen bij de boeren om stro. Die stonden dat niet graag af, zelfs niet toen ze hoorden waar het voor bedoeld was, want ook stro was schaars.

Op de ochtend van de terechtstelling kwamen de beul en zijn hulpje in alle vroegte om het werk weer op te nemen. De nevel steeg op van de velden en de Elbestromen, aan de hemel ontmoette hij de rook die opsteeg van de met riet bedekte boerderijen en katersteden die weggedoken lagen achter de dijk, bescherming zoekend, vaak tevergeefs. Het water raasde hier doorheen wanneer het daar zin in had. De mannen wreven in hun ogen, maar het beeld bleef wazig. Af en toe klonk de roep van een koekoek over de lege akkers. Een tijding van de Duivel, zeiden sommigen sinds kort. Ze zien de Duivel nu al in de koekoek, smaalden anderen daarover, maar alleen heimelijk. Als je de Duivel loochende, was dat verdacht. Want de mensen ervan overtuigen dat hij helemaal niet bestaat, gold natuurlijk als de Duivels grootste list.

In de vensternissen van de boerderijen en de katersteden vlamden kaarsen en kienspanen op, in de ketels pruttelde grove havergort voor het ontbijt, de eerste mensen kwamen hun huizen uit. Melkmeisjes sleepten met emmers, knechten schepten water uit de put, boeren en hun hulpjes bogen zich over de akkers. Ook zij voelden aan hun lijf dat het maart was, ze voelden het ook aan de koude aarde, als een lange uitademing. Ze richtten hun blik op hun percelen, ze maakten plannen over waar ze dit jaar de kolen zouden neerzetten en waar de bonen. Op een van de velden niet ver van hun huizen verrees een brandstapel, in die richting keken ze niet.

De beul en zijn hulpje moesten de stammen nu gaan stapelen, afwisselend in de lengte en dwars, in de vorm van een hoefijzer rondom de brandbalk. De tussenruimten vulden ze met dunne takken, twijgjes en stro. De open kant van het hoefijzer zouden ze afdichten met blokken hout als de heks aan de paal in het midden was vastgebonden. Het hout moest aan alle kanten tot aan haar heupen

reiken. Maar het hulpje had de verhoging te laag gebouwd, zijn baas gaf hem een uitbrander en liet het hem rechtzetten. ‘De mensen willen haar toch zien,’ morde hij. *Bestraf die zondigen, in tegenwoordigheid van allen, opdat ook de anderen vrees mogen hebben.* De mensen deden laatdunkend over zijn beroep, men achtte een beul niet in staat tot veel meer dan ondergeschikte arbeid, maar hij kende de spreuk die op de afbeelding in het Hamburgse stadsrecht geschreven stond – en dat was meer dan de meeste mensen wisten.

Hij kneep zijn ogen tot spleetjes en tuurde naar de hemel waaraan donkere wolken op kwamen zetten. Als het nog zou gaan regenen, moest hij pek gaan halen om het hout mee in te wrijven, zodat het zou ontbranden. ‘Voor haar zou het juist goed zijn,’ zei het jonge hulpje, ‘als het hout vochtig is komt er meer rook vanaf en dan stikt ze vrij snel.’ Maar er kwam geen regen en het brandhout bleef droog.

Tegen de voormiddag had een melkachtig zonnetje zich door de wolken gedrongen, het veld begon vol te raken. Kinderen met dun haar en een bleke huid kwamen als eerste aangelopen, ze schuifelden om het hulpje heen, die zijn blaasbalg en de pekfakkels goed in de gaten moest houden. Af en toe stampte hij met zijn voet op de grond, dan schoten ze gillend weg. Al snel stonden ook de eerste volwassenen bij elkaar. De meesten waren van hier, een paar waren van verder weg gekomen. Sommigen van hen stonden er ontspannen bij, ze meenden de triomf al te voelen, want eindelijk zou de gemeenschap gezuiverd worden van heksen, werd het plan van de Duivel gedwarsboomd en het kwaad geëlimineerd. Anderen waren er niet zo zeker van of dit werkelijk de juiste weg was, maar dat zeiden ze niet.

Niet lang daarna begon iedereen ongedurig zijn hals te strekken, wippend van het ene op het andere been, dikke,

donkere klompen van de stugge blauwige aarde bleven aan hun schoenen hangen, de voetsporen vulden zich met water. Een bijtende wind trok met harde vlagen over de velden, hij blies de haren van de mensen door elkaar en liet hun kleding opbollen, geleidelijk kroop de kou hun allen in de botten. Ze waren het gewend en accepteerden het, de wind hier liet zich niet tegenhouden. Toen doken achter de veldmark eindelijk de paarden op die de beulskar trokken.

In één keer heerste er stilte, zelfs de wind kwam even tot bedaren. Iedereen tuurde naar het rijtuig met gespan dat langzaam dichterbij kwam. Nu konden ze iets onderscheiden. De eerste persoon sloeg zijn handen voor zijn gezicht, toen de volgende, iemand slaakte een kreet, er was geschrokken gekreun te horen, een eerste gebed, en toen werd iedereen die daar stond en met eigen ogen zag wat er op de wagen stond gegrepen door dezelfde ontzetting.

Voor de storm

Op de veldmark achter de huizen stond iets, een gedaante die bewoog, misschien wel meerdere, Britta kon het niet precies zien. Het was vroeg in de ochtend, eind oktober, het landschap kwam net pas tevoorschijn uit de nevel en de duisternis; weidse, vlakke marsvelden, losse groepjes kale boomkruinen, hier en daar een populier die er als een zuil smal en hoog boven uitstak. Sinds het herfst was geworden, steeg de nevel bijna iedere ochtend op van de velden en de rivierarmen, als om je eraan te herinneren dat je hier in de benedenloop van de Elbe bevond. Ze stond in haar eentje aan de rand van de straat en had de schoolbus nagekeken waar haar kinderen net in gestapt waren. Ze had gezwaaid tot de bus uit het zicht verdwenen was, ook al wist ze dat de kinderen zich niet eens meer naar haar hadden omgedraaid. Meer dan drie maanden geleden waren ze naar Ochsenwerder verhuisd. Mascha en Ben lieten geen gelegenheid voorbijgaan om duidelijk te maken dat dat voor hen het einde van de wereld betekende. ‘Binnenkort zullen we overal aan gewend zijn,’ bezwoer Britta haar twee kinderen voortdurend. De laatste keer dat ze dat zei had Mascha geërgerd met haar ogen gerold. ‘Ja, tuurlijk, mama. Geloof je dat zelf eigenlijk wel?’ had ze gezegd en ze was met wapperende haren weggestampt. Britta wist op dat moment niet wat ze erger vond: de toon die haar dertienjarige de laatste tijd steeds vaker aansloeg, of dat ze zich door haar doorzien voelde.

Philipp was de enige die hier op leek te bloeien. In het

weekend, of soms al op dagen dat hij vroeger uit zijn werk kwam, trok hij zijn klusbroek met gereedschapsriem aan en trimde het gazon, reinigde de tegels met de hogedrukspuit en maakte de dakgoten schoon. Soms pauzeerde hij even, zette zijn handen in zijn zij en keek naar het huis en de tuin. Hij zag er dan tevredener uit dan hij in tijden had gedaan.

De bus gleed door de nevel, alleen de achterlichten waren nog te zien, twee rode, gloeiende stippen, en op dezelfde hoogte waarop ze uit haar zicht verdwenen zag Britta de beweging op het veld. Donkere, stakerige schimmen vlak bij de grond en nog diep weggedoken in de melkachtige nevel. Ze aarzelde even, toen trok ze haar jas steviger om zich heen en volgde de straat die de woonwijk uit liep. Nu wilde ze weten wat daar was. De straat was eigenlijk een dijk, de bovenste laag was geasfalteerd, dat gold voor bijna alle wegen hier in de omgeving, ze lagen boven op de dijkkruinen en hadden iets weg van spoordijken, waardoor je vaak het gevoel had dat je, net als vanuit een trein, neerkeek op het landschap en de huizen. Van sommige huizen kwamen net de nok en twee ramen boven de dijk uit, als een voorhoofd en twee ogen die wilden kijken wat er daarachter te zien was of wie er liep.

Een vrouw, midden veertig, halflang donker haar, eigenlijk stijl maar door het vochtige weer hier de laatste tijd vaker kroezend, rillend van de kou, gespannen gezicht, daar kijken ze nu naar, dacht Britta. Rondlopen zonder duidelijke reden was hier al genoeg om de aandacht op je te vestigen. De meeste mensen pakten de auto, heel soms de fiets, als iemand liep dan was dat omdat diegene een hond had. Ze was blij toen ze de laatste huizen achter zich had gelaten en het gevoel bekeken te worden minder werd. Links en rechts van haar lagen nu alleen nog akkers, de meeste waren net omgeploegd, het donkere binnenste

naar buiten gekeerd, alsof ze open waren gehaald. Het rook naar aarde en vochtig loof. Hoe dichters ze bij het veld met de gedaanten kwam, hoe duidelijker ze zich aftekenden, groot en grijs, dicht opeengedrongen. De nevel werd dunner, het beeld scherper. Kraanvogels. Tientallen, langzaam en schrijdend bewogen ze zich over de aarde, als spookachtige wezens, er was geen roep, geen schreeuw te horen, ze waren volkomen stil. Ze had er al een paar keer enkele gezien, op de marsvelden of aan de oevers van de Elbe, onbeweeglijk afwachtend, als standbeelden. Maar nu hier, zoveel bij elkaar, het leek een bijeenkomst. Toen begon het haar te dagen, het moest een zwerm zijn op weg naar het zuiden, die hier een rustpauze hield. Ze bleef op een afstandje staan en durfde bijna niet te ademen. Een van de vogels keek haar nu direct aan, streng, boos bijna, vanuit diepgele ogen en maar heel kort. Toen gooide hij zijn kop naar achteren, strekte zijn hals, rekte zich uit en stootte een lange keelklank uit die als een schreeuw klonk, zo hard dat ze ineenkromp. Meteen ging dezelfde schreeuw van keel naar keel, toen een ruk, nog een, tot alle vogels waren opgestegen en de lucht in vlogen. Een poosje hingen de kreten en de vleugelslagen in de lucht. Toen was de laatste kreet weggestorven, en ineens was het weer zo stil dat ze het gevoel had dat het allemaal een illusie was geweest. Ze stond er doelloos en verloren bij, en omdat ze niet wist wat ze anders moest doen, liep ze verder, steeds verder het landschap in. Wanneer ze er later aan terugdacht, kreeg ze het gevoel dat iets haar daarnaartoe getrokken had.

Ze woonden hier nu meer dan drie maanden en ze hadden Ochsenerwerder en omgeving nog steeds niet echt verkend. Philipp was in de weekenden niet bij het huis weg te slaan, de kinderen kon ze al helemaal niet overhalen om een wandeling te maken, vooral niet sinds het kouder was

geworden en de wind je hier van alle kanten om de oren joeg of regen in je gezicht sloeg.

Hoe anders had het er allemaal uitgezien toen ze hier de eerste keer waren geweest, voor de bezichtiging. Het was zomer geweest en het land had bol gestaan van weelde. ‘Welkom in de Vier- en Marschlande, de groentetuin van Hamburg,’ had de makelaar destijds gezegd. Zonder een sprankje enthousiasme. Ze had haar riedeltje afgedraaid, net als bij de informatie over de inrichting van het huis en het energielabel. Het was niet nodig om geïnteresseerden iets aan te smeren met mooipraterij, de mensen namen alles wat er op de markt kwam, wat de staat van het huis of de prijs ervan ook was. Alleen Philipp raakte nergens van onder de indruk en bleef kieskeurig. Behalve bij dit huis. ‘We nemen het!’ had hij geroepen, en ze hadden de bovenste verdieping nog niet eens gezien.

Perplex had Britta haar hand op zijn arm gelegd. ‘Kunnen we het daar misschien eerst nog even hebben?’ Maar hij was alweer verder gelopen. ‘Dit is het, Britta! Dit is het!’ echode zijn stem door de lege ruimtes. Zo enthousiast had ze hem al lange tijd niet meer gezien. En opeens besepte ze dat ze nu misschien hun bestemming bereikt hadden. Ze waren al zo lang aan het zoeken, dat het een ritueel was geworden: advertenties doorspitten, bezichtigingen inplannen, alle gegevens checken, vervolgens een afwijzing incasseren, of het er zelfs niet eens op wagen. En dan alles weer van voren af aan, die droom najagen van een huis met een tuin, waarin een schommel voor de kinderen hing; van iets wat helemaal van jou was. Het zou dit huis worden, voorvoelde ze ineens, en in plaats van vreugde voelde ze een beklemmend gevoel in haar borst.

‘Een inloopdouche, helemaal voegloos!’ Philipp had kennelijk de badkamer ontdekt. ‘Het is perfect, Britta! Kom even hier, dit moet je zien!’ Ze volgde zijn stem,

bekeek de kale witte wanden, de open ruimte. Het kwam haar allemaal te groot voor, te koud, te leeg. Maar goed, dat was het natuurlijk ook. Als er eenmaal spullen in zouden staan, zou dat anders zijn. Ze wilden graag veel ruimte, voor ieder kind een eigen kamer. Dit huis had zelfs nog een logeerkamer en een werkkamer. Wie droomde daar niet van? En het licht! Het viel van alle kanten door de enorme ramen naar binnen. Ze keek naar de tuin. Er stond een imposante beuk vol donker loof. Er zou een schommel aan komen te hangen. Al waren de kinderen daar eigenlijk al te groot voor. Ze bleef even staan. Er was iets vreemds aan die boom. Het was de stam. De boom leek uit meerdere losse stammen te bestaan die uit de grond groeiden.

‘Een meerstammige boom.’ Ze draaide zich om. Het was de makelaar. Britta keek haar geïrriteerd aan. ‘Een oude methode voor brandhoutwinning. Hout was hier altijd schaars. Men hakte de hoofdstam af en er groeiden nieuwe loten, tot die ook weer gesnoeid werden, enzovoorts. Bij nieuwe huizen heb je maar zelden zulke oude bomen staan.’ Britta knikte, onder de indruk, terwijl de makelaar haar onbewogen aan bleef kijken. Hun bod zou waarschijnlijk toch niet geaccepteerd worden, de vrouw leek hun niet erg goedgezind te zijn, en buiten stonden de volgende geïnteresseerden al te wachten.

‘Mocht u nog naar de Elbe willen: gewoon die kant op blijven lopen, het is maar een klein eindje,’ had de makelaar aan het einde van de afspraak gezegd en ze had vanaf het huis naar links gewezen. Maar Philipp bleef maar vragen stellen, er kwam geen einde aan. Nadat hij zich had losgerukt, gingen ze een stukje lopen om wat rond te kijken. Britta liet haar blik ronddwalen, en of ze wilde of niet, haar twijfels verdwenen. Op de velden die achter de huizen lagen, strekten zich lange rijen groenten, kruiden en bloemen uit; primula’s, madeliefjes, vlijtige liesjes. De

daken van ontelbare kassen blonken in de zon. En dan de rivier. Het water schitterde diepblauw, langs de oever joelden poedelende kinderen. Langs de kant stond hoog riet, waartussen kievieten en porseleinhoentjes kwaakten. Philipp en zij keken hun ogen uit en konden het niet geloven: dit allemaal, maar een halfuurtje rijden vanuit het centrum van Hamburg. Wat het huis betreft was ze nog steeds niet helemaal overtuigd, zoals Philipp, maar ze bespeurde iets in het landschap. Het was mooi, maar dat was niet alles, er was nog iets anders.

En nu was dat allemaal verbleekt. Het voelde alsof ze was beetgenomen, een goocheltruc van de natuur, die haar nu grijnzend liet zien hoe het hier werkelijk was: de velden leeg en donker, de meeste levende wezens ergens verstopt, de trekvogels weggevlogen, het riet verdord, vaal en doodstil. In de bomen klampten de laatste trillende blaadjes zich vast, maar al snel zou de wind die er ook nog afrukken, en alles hier zou ontbloot zijn tot op het skelet. Het gaf haar een merkwaardig angstig gevoel. Alsof er iets tevoorschijn zou kunnen komen wat ze helemaal niet wilde zien. Toch liep ze verder en sloeg een weg in die ze nog niet kende. Aan beide zijden van de dijk stonden wat losse huizen met verwelkte tuinen, op een verbleekt uithangbord maakte Landhuis Vogt reclame voor de schnitzeldag, maar het restaurant zag er verlaten uit. Ze liep langs meerdere gele waarschuwborden waarop de woorden *PRIVÉ* of *VERBODEN DOORGANG* prijkten. De bordjes stonden op bijna elke oprijlaan, bij bijna elke aftakkende landweg en ieder paadje. In tegenstelling tot het landschap hadden de mensen hier kennelijk juist wel iets te verbergen.

Een auto kwam hard de bocht om rijden, ze had hem helemaal niet horen aankomen. De bestuurder zag haar, week op het laatste moment uit en reed rakelings langs de voorgevel van een van de huizen. Daar was niet veel voor